

l'art de Catalunya, on hi veia l'enllaç entre el món musulmà i el món cristià en el punt crític de la formació de l'art romànic.

L'excavador dels palaus perses i l'autor de *L'art antique de la Perse* i de *l'Acropole de Suse* veia per tot l'empremta fonda amb què aquell reflex de les grans civilitzacions orientals marcà les arts de l'occident.

Sos volums sobre les arts ibèriques de la col·lecció *Ars una*, sos articles sobre *L'architecture catalane* i *L'architecture romane en Catalogne* publicats en el *Journal des Savants* (1913, pp. 192-260 i 1919, p. 210) són sempre al voltant dels orígens musulmans llunyanament perses de l'art romànic. Fou ell un vident, un precursor d'una tesi que després de contradir-la potser massa absolutament, s'ha presentat a la vegada a experts diversos i avui és per tots, en certs aspectes, estudiada i escatida.

Ell era qui analitzava els *Anuaris* del nostre INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS i els nostres llibres en l'«Académie d'Inscriptions de Paris», presentant-los amorosament fins quan es dolia del nostre suposat separatisme.

Nascut en terres de Tolosa, havia viatjat moltíssim per Espanya. N'era una mostra la seva obra *La statuaire polychrome en Espagne*; i en son esperit cavalleresc hi havia imprès qualche lluminositat del sol del migdia i fins qualche característica ben espanyola.

Descansi en pau el treballador incansable i l'arqueòleg savi i apassionat.—J. P. C.

Robert Roger i Jules de Lahondes

Commemorem encara aquests dos treballadors de l'altre costat del Pireneu: el primer, autor principalment d'un estudi sobre l'art romànic del Cominges i del Coserans, amic per correspondència i generós col·laborador; el segon, estudiós dels monuments d'aqueixa ampla terra tan plena del nostre esperit que va de Tolosa al Pireneu.

BIBLIOGRAFIA

LLIBRES

M. GÓMEZ MORENO: *Iglesias mozárabes. Arte español de los siglos IX a XI*. — Un volum de text profusament il·lustrat i altre de làmines.

Entre el període visigot i el romànic d'influència lombarda quedava en la nostra arqueologia en el temps que comprèn els segles VIII, IX i la primera mitat del X, un període ple de fosquetats; els documents de l'època donen escassos elements, parlant sols d'esglésies de construcció rústega fetes de fang i pedra, amb cobertes de fusta i qualche vegada de l'existència de tres altars, lo que suposa un plan de basílica més o menys rudimentària; els monuments eren incerts i mal datats. El segle VIII, època d'invasions i ruïnes, restarà potser per sempre ple d'obscuritats a Catalunya. Les dades sobre aquest segle escassegen, per altra part, en tota l'Europa (1). Del reialme dels visigots, representat pels restes de Terrassa, passava la nostra arqueologia catalana al grup nombrós de les esglésies del primer romànic, cobertes de voltes i ornades d'arcuacions i bandes lombardes qual data inicial, incerta encara, és cap al final del segle X, omplint tot el segle XI.

Examinant el conjunt de nostres edificis cristians, queda un residu que s'aparta de les formes generals format principalment per un grup d'esglésies qual principal característica és l'ús de l'arc de ferradura en llurs arcades, en llurs finestres i fins en les curves de llurs plantes. Es veu en elles restes de velles cerimònies i tradicions visigòtiques, influències muzaràbigues, i son estudi fou resumit, per qui això escriu, en un capítol sobre els precedents de l'art romànic (2). Aqueix grup d'esglésies queda, per l'obra del Sr. Gómez Moreno, més sòlidament enllaçat amb un grup arquitectònic d'àrea geogràfica més extensa i sa cronologia fixada per abundants documents. «Tot sem-

(1) Vegi's els termes amb que en parla LASTEYRIE: *L'architecture religieuse à France à l'époque romane*. Paris, 1912, p. 30 i següents.

(2) PUIG I CADAVALCH, FALGUERA i GODAY: *L'Arquitectura romànica a Catalunya*, vol. I, cap. XI.